

Приватний вищий навчальний заклад
«Кіровоградський інститут державного та муніципального управління
Класичного приватного університету»

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Теорія держави та права

галузь знань **08 «Право»**

спеціальність 081 **«Право»**

форма навчання **денна**

(Шифр ОПП 2)

Кіровоград – 2016 рік

Програма навчальної дисципліни «Теорія держави та права» для студентів за спеціальністю 081 «Право»

Розробник: професор кафедри фундаментальних та приватно-правових дисциплін Заставська Л.П., к.ю.н., професор, доцент

Обговорено та рекомендовано Науково-методичною комісією ПВНЗ «Кіровоградський інститут державного та муніципального управління Класичного приватного університету»

Протокол від 08 вересня 2016 року № 1

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Теорія держави та права» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра за спеціальністю «Право».

Предметом вивчення навчальної дисципліни складають основні та загальні закономірності виникнення, розвитку та функціонування державно-правових явищ.

Міждисциплінарні зв'язки: історія держави та права України, історія держави та права зарубіжних країн, юридична деонтологія, історія вчень про державу та право.

Програма навчальної дисципліни складається з наступних змістових модулів:

Змістовий модуль 1. Теорія держави.

Змістовий модуль 2. Право в статиці.

Змістовий модуль 3. Право в динаміці.

Змістовий модуль 4. Теорія демократії.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення курсу «Теорія держави та право» полягає в тому, щоб студенти засвоїли основні та загальні закономірності виникнення, розвитку та функціонування державно-правових явищ.

Загальноосвітня (навчальна) – сприяти становленню сучасного висококваліфікованого фахівця-юриста; на підставі вивчення теорії держави та права.

Розвиваюча – формувати й розвивати правові знання студентів, навчити їх аналізувати нормативно-правові акти та інші документи, виробити навички самостійного аналізу державно-правових явищ, уміння застосовувати отримані знання при оцінюванні конкретної ситуації, сприяти оволодінню уміннями та навичками, які потрібні у професійній діяльності.

Виховна – формувати переконання та ціннісні орієнтації студентів відповідно до ідеалів гуманізму, демократії, соціальної справедливості, поваги до особистості, виховувати активну громадську позицію, сприяти усвідомленню ролі та значення юридичної діяльності в становленні Української держави; сприяти розвитку в майбутніх юристів правової свідомості і правової культури, професійних й особистих якостей.

Завдання вивчення курсу:

- отримання, засвоєння та систематизація знань з дисципліни «Теорія держави та права»;
- набуття здатності аналізувати державно-правові явища;
- формування навичок юриста-фахівця;

У результаті вивчення теорії держави та права студенти мають:

Знати:

1. предмет загальної теорії держави і права;
2. основні та допоміжні методи дослідження держави і права;
3. різноманітність концепцій про походження держави і права;

4. поняття та ознаки держави, її форми правління і державного устрою;
5. поняття права, його функції, форму і соціальну сутність;
6. закономірності побудови правової держави;
7. поняття права;
8. структуру права і законодавства;
9. сутність правотворчості, правозастосування та тлумачення норм права;
10. поняття правомірної поведінки, правопорушення та юридичної відповідальності;
11. сутність законності і правопорядку.

Вміти:

1. володіти загальнотеоретичними поняттями і категоріями;
2. правильно викладати свої думки про складні юридичні явища;
3. використовувати теоретичні знання у юридичній практиці;
4. знаходити необхідну юридичну та іншу суспільну літературу для поповнення своїх теоретичних знань;
5. давати аналіз та тлумачення нормам права, нормативно-правовим актам;
6. безпомилково застосовувати правові приписи при виконанні своїх службових повноважень;
7. використовувати правові процедури захисту прав і свобод людини;
8. на основі глибокого засвоєння основних принципів законності додержуватись її вимог при забезпеченні правопорядку у суспільстві;
9. обґрунтовувати законність і доцільність правових рішень, які приймаються.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 330 годин 11 кредитів ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ

ТЕМА 1. Предмет і методологія теорії держави та права.

Предмет теорії держави та права. Особливості предмету теорії держави та права як науки. «Теорія держави» і «теорія права», їх відмінність і єдність.

Методологія теорії держави та права. Метафізика, діалектика (матеріалістична та ідеалістична), ідеалізм (об'єктивний та суб'єктивний), матеріалізм (об'єктивний та суб'єктивний), у пізнанні державно-правових явищ. Логічні прийоми загально-теоретичного пізнання держави і права (аналіз, синтез, індукція, дедукція тощо). Загально-наукові методи пізнання держави і права: формально-логічний метод, системно-структурний метод, конкретно-історичний метод). Спеціально-наукові методи (соціологічний метод, статистичний метод тощо). Приватно-наукові методи пізнання держави і права (метод порівняльного правознавства, метод техніко-юридичного аналізу, метод інтерпретації тощо).

Функції теорії держави та права. Евристична функція. Онтологічна функція. Прогностична функція. Методологічна функція. Ідеологічна функція. Політична функція. Практично-прикладна функція.

Співвідношення теорії держави та права і суспільних наук: філософії, соціології, політології, економічної науки тощо.

Поняття юридичних наук Структура юридичних наук. Історико-теоретичні науки. Співвідношення теорії держави та права з історією держави та права та історією вчень про державу та право. Галузеві науки і співвідношення з ними теорії держави та права. Спеціальні юридичні науки і співвідношення з ними теорії держави та права, зв'язок теорії держави і права і юридичної практики.

ТЕМА 2. Еволюція суспільства: виникнення держави і права.

Структура первісного суспільства. Органи влади та управління первісного суспільства. Еволюція первісного суспільства. Особливості виникнення європейських держав. Особливості виникнення східних (азіатських) держав. Ознаки які відрізняють публічну владу первісного суспільства від держави. Теорії виникнення держави (теологічна, патріархальна, договірна, насильства, психологічна, органічна, історико-матеріалістична тощо). Загальні закономірності виникнення держави.

Нормативне регулювання суспільних відносин первісного суспільства. Виникнення права. Ознаки які відрізняють право від соціальних норм первісного устрою. Держава і права як загально-соціальні інститути. Співвідношення держави і права. Взаємозв'язок держави і права. Відносна самостійність держави і відносна самостійність права.

ТЕМА 3. Поняття держави, її основні ознаки, сутність.

Поняття держави (у світі різних підходів щодо визначення). Основні ознаки держави. Фундаментальні елементи держави: населення (народ, нація громадяни), територія, публічна влада. Суверенітет держави. Внутрішня і зовнішня сторони суверенітету. Суверенітет народу і його втілення в демократичних державах. Національний суверенітет і право націй на самовизначення.

Поняття державної влади і її співвідношення з політичною владою. Класові, національні, корпоративні, загально-соціальні фактори і їх місце в державі. Методи і форми забезпечення державою інтересів суспільства, громадян, національних і соціальних спільнот (груп).

Сутність держави. Аспекти сутності держави. Класове (вузькогрупове) і загальносоціальне у сутності держави.

ТЕМА 4. Типологія держав.

Цивілізаційний та формаційний підходи до типології держави. Види цивілізацій і відповідні їм типи держав. Особливості держав у межах одного типу. Східний тип держав. Класово-економічна сутність формаційного підходу. Основні риси і особливості держав рабовласницького, феодального, буржуазного і сучасного суспільства.

ТЕМА 5. Функції держави.

Поняття функцій держави. Визначення основних напрямів діяльності держави. Класифікація функцій держави, їх взаємозумовленість і взаємозв'язок. Функції сучасної Української держави і функції державних органів: їх відмінність і взаємозв'язок. Правові форми здійснення державою своїх функцій.

ТЕМА 6. Форма держави.

Поняття форми держави. Структура форми держави: форма правління, форма державного устрою, форма державного (політичного) режиму, їх поняття та основні риси.

Монархія і республіка як класичні форми правління держави в історії і сучасності. Види монархічних форм правління: історія та сучасність. Сучасні монархії: абсолютна, конституційна (парламентська), змішана. Види республіканських форм правління: історія та сучасність. Парламентська, президентська, парламентсько-президентська та президентсько-парламентська республіка, критерії їх розрізнення. Форма правління в Україні.

Поняття форми державного устрою. Національно-державний та адміністративно-територіальний устрій держави. Унітарна держава, її основні ознаки. Автономія в унітарній державі. Особливості України як унітарної держави. Федеративна держава, принципи її утворення та правова основа. Особливості суверенітету і територіальної цілісності федеративної держави. Взаємовідношення між федеральними органами державної влади і органами влади суб'єктів федерації. Види федерацій. Конфедерація: поняття та ознаки. Принцип державного суверенітету і конфедерація. Історична доля конфедерації.

Державний (політичний) режим: поняття, види. Чинники, що впливають на вид політичного режиму. Демократичний політичний режим: поняття, різновиди, основні ознаки. Антидемократичний режим: поняття, основні ознаки, різновиди.

ТЕМА 7. Механізм держави.

Поняття механізму держави. Роль механізму держави у забезпеченні здійснення її функцій. Структура механізму сучасної держави та її правова основа. Державні органи, установи, підприємства і організації, їх місце і роль у механізмі держави. Державні і недержавні (комерційні) організації: специфічні риси їх функціонування у механізмі держави.

ТЕМА 8. Поняття державного апарату

Поняття державного апарату. Поняття державного органу, його ознаки і поняття. Система державних органів в Україні. Централізація і децентралізація в організації та функціонуванні державних органів. Розподіл праці (спеціалізація) у системі органів держави. Професійність державного апарату.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

ТЕОРІЯ ПРАВА. ПРАВО В СТАТИЦІ

ТЕМА 9. Право в системі регулювання суспільних відносин.

Поняття і основні ознаки соціального регулювання в суспільстві. Система соціального регулювання. Нормативні та індивідуальні регулятори, їх сфери застосування та методи.

Соціальні норми, їх поняття та форми виразу. Класифікація (види) соціальних норм: звичаї, мораль, корпоративні, релігійні, політичні, правові, етичні та інші норми. Право та традиції. Загальне й особливе у соціальних нормах.

Право і технічні норми, їх співвідношення і взаємодія. Особливий вид технічних норм - військово-технічні норми. Технічно-правові норми.

Право і мораль. Ознаки, які відрізняють норми права від норм моралі. Право та морально-етичний рівень розвитку суспільства. Справедливість та право. Роль права у розвитку і зміцненні моралі суспільства.

ТЕМА 10. Поняття права.

Загальні питання праворозуміння. Поняття праворозуміння. Суб'єкт, об'єкт і зміст праворозуміння. Теорія юридичного позитивізму. Нормативістська теорія права. Соціологічна теорія права. Психологічна теорія права. Теорія природного права. Інтегративний підхід до розуміння сутності права. Поняття типу права. Історичні типи права: рабовласницьке, феодальне, буржуазне, соціалістичне.

Основні уявлення та вчення про право. Визначення поняття права. Соціальна цінність права. Право як спеціальний регулятор суспільних відносин. Ознаки права (нормативність, системність, формальна визначеність, вольовий характер, загальна обов'язковість, гарантованість державою). Соціальна справедливість та свобода і їх міра як сутність права.. Право як система норм (правил) поведінки особи, нормативна основа організації та функціонування державної влади, об'єднань громадян, інших осіб.

Об'єктивне та суб'єктивне право. Природне та позитивне право.

Функції права як основні напрямки правового впливу на суспільні відносини. Загально-соціальні (виховна, інформаційна, орієнтаційна, оцінювачна) та спеціально-соціальні (юридичні) функції права (регулятивні – статична та динамічна, охоронна).

ТЕМА 11. Принципи права.

Принципи права: поняття, риси та класифікація. Загальнолюдські (цивілізаційні) принципи права: гуманізму, свободи, рівності, справедливості. Загальноправові принципи права. Галузеві та міжгалузеві принципи. Втілення загальнолюдських цінностей в загальноправових принципах права. Роль принципів права у правотворчості, та правозастосуванні.

ТЕМА 12. Форми права.

Поняття форми права її значення в правовому регулюванні суспільних відносин, та систематизації законодавства.

Основні історичні форми права: правовий звичай, судовий (адміністративний) прецедент, доктринальна форма, догми (принципи та правила) релігії, нормативний юридичний акт, договір (нормативні: внутрішні та міжнародні зовнішні).

Співвідношення закону (нормативно-правового акту) та права.

Судовий прецедент, його основні ознаки, особливості та співвідношення з іншими нормами права.

Судова та адміністративна практика, її роль у розвитку форм права на сучасному етапі.

Правовий звичай: поняття, основні ознаки та особливості. Звичайне право, його сутність, ознаки та взаємозв'язок з правовим звичаєм.

Доктринальна форма права. Положення (рекомендації) юридичної науки, їх вплив на правозастосування та законотворчість. Наукові коментарі до текстів законодавства (нормативно-правових актів).

Нормативно-правові договори: міждержавні та внутрішні.

ТЕМА 13. Нормативно-правовий акт: поняття, ознаки, система та види.

Поняття правового (юридичного) акту. Види правових актів.

Поняття та ознаки нормативно-правового акту, його відміна від актів застосування права й актів тлумачення правових норм.

Система та види нормативно-правових актів в Україні. Закони та підзаконні акти, їх загальні та особливі риси.

Закон як нормативно-правовий акт держави вищої юридичної сили, найбільш авторитетна форма права. Класифікація законів. Конституційні, кодифікаційні та прості (звичайні) закони. Загальні та спеціальні закони. Конституція держави - основа правової системи суспільства, її верховенство та гарантованість. Відмінність Конституції від всіх інших правових актів державної влади.

Підзаконні нормативно-правові акти. Нормативно-правові акти парламенту (України). Нормативно-правові акти глави (президента) держави. Правові акти уряду (Кабінет Міністрів України), їх основні види. Юридичні акти міністерств та центральних відомств, їх класифікація та юридична природа. Нормативно-правові акти місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх система та якості. Локальні норм акти (підприємств, установ, організацій).

Порядок опублікування та набуття чинності нормативно-правових актів (законів), його правове урегулювання.

Дія нормативно-правових актів (законів). Дія нормативно-правових актів у часі, набрання чинності та припинення дії нормативно-правових актів. Пряма, зворотня і переживаюча дія нормативно-правових актів. Дія нормативно-правових актів у просторі. Територіальний та екстериторіальний принципи дії нормативно-правових актів у просторі. Дія нормативно-правових актів за колом осіб.

ТЕМА 14. Норми права.

Поняття норми права та її основні ознаки. Загальний характер та формальна визначеність норми права, загальна обов'язковість, примусовість, невизначеність адресату.

Види норм права. Регулятивні і правоохоронні норми права. Дозволяючи (уповноважуючи), зобов'язуючи, забороняючи норми права. Матеріальні та процесуальні норми права: їх взаємозв'язок і відмінність. Пріоритет норм матеріального права щодо процесуальних в романо-германській сім'ї правових систем. Класифікація норм права за рівнем їх нормативності: норми-цілі, норми-дефініції, норми-принципи та ін. Колізійні норми. Значення класифікації норм права для їх ефективної реалізації.

Структура норми права. Гіпотеза, диспозиція, санкція (прості, складні, абсолютно та відносно визначені). Структура регулятивних та правоохоронних норм права.

Форми викладу правових норм у статтях нормативно-правових актів (пряма, посилкова і бланкетна, казуїстична, абстрактна). Співвідношення норми права та статті нормативно-правового акту.

ТЕМА 15. Правотворчість.

Поняття і основні ознаки правотворчості (організаційно-методичний аспект, інтелектуальна та волева сторони, фінансове та матеріальне-технічне забезпечення).

Види (класифікація) правотворчості. Правотворчість державних органів. Санкціонована правотворчість. Делегована правотворчість: її переваги і недоліки. Первинна, поточна та кодифікаційна правотворчість. Правотворчий процес та його особливості.

Законодавчий процес. Законодавча ініціатива (право законодавчої ініціативи та форми її реалізації). Суб'єкти законодавчого процесу, їх правове визначення. Основні стадії законодавчого процесу, його правова основа. Поняття і основні риси стадій законодавчого процесу. Предмет законодавчої діяльності (проекти, їх підготовка, процедура розгляду, проходження). Регламент законодавчого процесу. Принципи законодавчої діяльності в Україні.

ТЕМА 16. Система права.

Система права та правова система їх співвідношення. Поняття та основні риси структури права. Рівні (елементи) структури права: правова норма, інститут права, галузь права, підгалузі права.

Система права: предмет та метод правового регулювання як підстави розподілу норм права по галузях, їх основні ознаки та роль у правотворчості й правозастосуванні. Матеріальне та процесуальне право. Публічне та приватне право.

Система законодавства: поняття, основні риси та структурні підрозділи. Співвідношення системи права й системи законодавства, його значення для систематизації норм права.

Систематизація нормативно-правових актів (законодавства), її поняття, ознаки, форми поняття та ознаки інкорпорації та кодифікації законодавства. Загальна та галузева кодифікація. Свод законів, уложення законодавства,

систематичне зібрання законодавства, збірки законів (нормативних актів) тощо. Принципи систематизації та кодифікації законодавства. Хронологічний та предметний підходи.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ Ш

ТЕОРІЯ ПРАВА. ПРАВО В ДИНАМІЦІ

ТЕМА 17. Правові відносини.

Поняття та основні ознаки правових відносин. Склад (структура) правових відносин. Матеріальні та юридичні аспекти змісту правовідносин. Основні елементи складу правовідносин: суб'єкти, зміст (юридичний, фактичний), об'єкти.

Зміст правовідносин. Суб'єктивне право: поняття, ознаки. Правомочність як структурний елемент (вид) суб'єктивного права. Юридичний обов'язок: поняття, ознаки, види. Повноваження. Юридична відповідальність.

Суб'єкти правовідносин. Правосуб'єктність фізичних осіб. Правоздатність. Дієздатність. Деліктоздатність. Правосуб'єктність юридичних осіб. Публічні (некомерційні) і приватні (комерційні) юридичні особи. Поняття та ознаки юридичної особи. Об'єднання та соціальні спільності як суб'єкти правових відносин. Держава як суб'єкт правових відносин (адміністративних, цивільних, міжнародних та ін.).

Об'єкти правових відносин: поняття та ознаки. Види об'єктів правових відносин: їх поняття та види згідно законодавства України. Їх правовий режим.

Юридичні факти: поняття та ознаки. Класифікація юридичних фактів. Види юридичних фактів за правовими наслідками: правостворюючі, правозмінюючі, правоприпиняючі. Види юридичних фактів за вольовою ознакою: юридичні дії та події. Поняття та види правових презумпцій. Юридичний (фактичний) склад.

ТЕМА 18. Реалізація права.

Сутність, поняття, основні ознаки реалізації права. Реалізація права поза правовідносинами і в правовідносинах. Форми безпосередньої реалізації права: використання, виконання, дотримання, їх поняття, основні ознаки, юридична природа і роль у правовому регулюванні суспільних відносин.

Застосування права як правова форма діяльності держави: поняття, ознаки. Застосування права як вид індивідуального (піднормативного) регулювання. Процес застосування права, його основні стадії. Правова оцінка та кваліфікація фактичних обставин (події, проблеми, ситуації та ін.). Вимоги правильного та ефективного застосування норм права (законність, обґрунтованість, доцільність).

Акт застосування права: поняття і ознаки. Види актів застосування права за юридичними наслідками, за формою зовнішнього прояву (письмовий, усний, конклюдентний).

Прогалини у праві. Аналогія закону, аналогія права та субсидіарне застосування.

ТЕМА 19. Тлумачення норм права.

Поняття тлумачення норм права, його основні риси. З'ясування та роз'яснення змісту правових норм (їх окремих елементів).

Способи тлумачення норм права, поняття та основні види. Граматичне (філологічне, семантичне, лінгвістичне) тлумачення норм права. Логічне, історичне, телеологічне та наукове тлумачення правових норм.

Класифікація тлумачення норм права. Види тлумачення правових норм за суб'єктом. Офіційне тлумачення норм права та його види (легальне, аутентичне). Юридична природа (наслідків) офіційного тлумачення правових норм, його обов'язковість в правозастосуванні. Неофіційне тлумачення норм права, його основні риси та види. Доктринальне тлумачення правових норм та його значення для правозастосування та удосконалення механізму правового регулювання (науково-практичні коментарі, дослідження права: дисертації, статті, монографії і т.ін.). Професійне та побутове тлумачення норм права.

Види тлумачення норм права за обсягом: буквальне, поширювальне (розширене) та обмежувальне тлумачення, їх значення для вірного, обґрунтованого та законного прийняття юридичного рішення (акту).

Нормативне та казуальне тлумачення правових норм (за результатом).

Акти тлумачення, їх види та юридична природа.

ТЕМА 20. Правомірна поведінка та правопорушення.

Поняття та ознаки правомірної поведінки. Особливості структури (складу) правомірної поведінки. Об'єктивна та суб'єктивна сторони правомірної поведінки. Мотивація правомірної поведінки. Типи правомірної поведінки. Обов'язок та законослухняна поведінка. Позитивна відповідальність. Маргінальна та конформістська поведінка, умови та причини їх існування у сучасному суспільстві.

Ознаки правопорушення: протиправність, винність (деліктоздатність), соціальна шкідливість (небезпечність), наслідки. Склад правопорушення. Суб'єкт правопорушення та його особливості у різних галузях (інститутах) права. Об'єктивна сторона правопорушення, її ознаки. Причинний зв'язок між правопорушенням (дією) та наслідками. Суб'єктивна сторона правопорушення: вина, її форми – умисел та необережність. Прямий та непрямий умисел, протиправна самовпевненість та протиправна необережність.

ТЕМА 21. Юридична відповідальність: поняття, підстави, види.

Поняття та основні риси юридичної відповідальності. Правопорушення та його склад – підстави притягнення до юридичної відповідальності. Підстави настання юридичної відповідальності.

Види юридичної відповідальності, їх закріплення в чинному законодавстві України.

Стадії юридичної відповідальності.

Мета та функції юридичної відповідальності Юридична відповідальність та права людини. Презумпція невинуватості як гарантія прав людини та громадянина.

ТЕМА 22. Законність, правопорядок, дисципліна.

Поняття та сутність законності. Законність як принцип життя цивілізованого суспільства. Режим законності у правовій державі. Принципи та вимоги законності. Конституційне забезпечення законності. Система гарантій законності. Соціальні та юридичні гарантії законності.

Суспільний порядок та правовий порядок. Поняття правопорядку, його співвідношення з законністю та демократією.

Законність та дисципліна. Види дисципліни.

ТЕМА 23. Механізм правового регулювання.

Поняття правового регулювання. Правовий вплив на суспільні відносини. Види, способи та типи правового регулювання.

Поняття механізму правового регулювання. Стадії механізму правового регулювання. Основні елементи механізму правового регулювання, їх зв'язок та взаємодія. Нормативна основа, правові відносини, акти реалізації норм права, правозастосовні акти як елементи механізму правового регулювання.

ТЕМА 24. Основні правові системи сучасності.

Поняття правової системи та сім'ї правових систем.

Особливості формування континентальної (романо-германської; римської) сім'ї правових систем і правових систем, що до них прилягають (латиноамериканська, японська, скандинавська). Поняття і структура права у країнах романо-германської правової сім'ї (системи). Форми (джерела) права у країнах романо-германської правової сім'ї. Загальна характеристика права окремих держав, що відносяться до романо-германської правової сім'ї.

Англосаксонська (англо-американська; прецедентна) правова система (сім'я). Структура і особливості джерел англосаксонської правової системи. Розвиток і функціонування права США як приклад держави з прецедентною правовою системою. Поняття загального права, основні періоди його формування. Співвідношення загального права і права справедливості. Судовий прецедент, його ознаки і співвідношення з іншими формами права. Загальне і відмінне в англійській і американських правових системах. Загальна характеристика інших країн англосаксонської правової сім'ї.

Правові сім'ї релігійно-моральної орієнтації. Ісламське право. Мусульманська правова система. Особливості виникнення та загальна характеристика мусульманського права. Джерела мусульманського права: коран, сунни, кіяс. Основні галузі та інститути мусульманського права. Судове право і закон. Тенденції розвитку мусульманського права у сучасних правових системах.

Сім'я традиційного (звичаєвого) права. Роль і види звичаю та звичаєвого права в становленні їх правових систем. Місце традиційних елементів в сучасних правових системах Китаю та Японії. Звичаєво-правові

системи Африки. Вплив правових систем метрополій на розвиток правових систем африканських країн.

Загальна характеристика змішаної правової системи. Індуське право та особливості виникнення і розвитку. Індуське право і право Індії: спільне і відмінне у їх формуванні і перспективах розвитку. Вплив системи загального права.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV

ОСНОВИ ДЕМОКРАТІЇ

ТЕМА 25. Громадянське суспільство.

Громадянське суспільство: поняття, структура, основні ознаки, сутність. Громадянин і громадянське суспільство. Критерії цивілізованості громадського суспільства: економічний, політичний, ідеологічний плюралізм як засади суспільного життя в Україні. Взаємозалежність і взаємодія громадянського суспільства і держави.

ТЕМА 26. Політична система суспільства та держава.

Політична система суспільства: поняття, структура, сутність.

Місце держави в політичній системі суспільства. Політика. Політична влада і державна влада. Державна влада і громадські об'єднання: комерційні і некомерційні (неприбуткові), правова основа їх взаємодії. Державна влада і правляча політична партія. Формування внутрішньої і зовнішньої політики держави. Лобізм.

ТЕМА 27. Загальне вчення про демократію

Поняття та ознаки демократії. Функції і принципи демократії. Форми та інститути демократії. Референдум як особливий інститут демократії. Поняття, принципи та види виборів. Види виборчих систем. Взаємодія демократії та самоврядування, ознаки, що відрізняють демократію від самоврядування. Демократія, як загальнолюдська цінність. Демократія та права соціальних меншин.

ТЕМА 28. Права людини і громадянина

Історія ідеї прав людини. Теорія трьох поколінь прав людини. Поняття основних прав людини і громадянина. Міжнародні стандарти в галузі прав людини. Взаємозв'язок прав людини і громадянина. Система основних прав і свобод людини і громадянина. Поняття і система обов'язків людини і громадянина. Права дитини: поняття та система.

ТЕМА 29. Правова держава

Правова держава в історії політико-правової думки. Поняття правової держави. Сучасна правова держава: теорія та досвід. Ознаки правової держави: верховенство права та закону; розподіл влад; охорона прав та свобод громадян; взаємна відповідальність держави та особи; соціальна та юридична захищеність особи; конституційна законність та конституційний контроль; взаємозв'язок держави з громадським суспільством. Проблеми та шляхи формування правової держави в Україні.

ТЕМА 30. Соціальна держава.

Історія виникнення соціальної держави. Поняття, види та ознаки соціальної держави. Україна як соціальна держава.

ТЕМА 31. Правова свідомість.

Поняття та основні риси правової свідомості. Структура правової свідомості, її елементи: правова ідеологія, правова психологія, правова поведінка. Вплив правосвідомості на законотворчу та правозастосувальну діяльність. Види правової свідомості: теоретична, професійна, побутова.

Правовий нігілізм, причини його з'явлення, форми, вплив на стан режиму законності, реалізацію та забезпечення прав і свобод громадян. Шляхи подолання правового нігілізму.

ТЕМА 32 Правова культура.

Правова культура: її сутність та основні риси, форми проявлення у суспільстві. Роль правової культури у формуванні громадянського суспільства та правової держави. Правова культура у законодавчій та правозастосувальній діяльності. Правова культура посадової особи та громадянина. Правова культура у корпораціях, об'єднаннях громадян. Професійна правова культура юриста.

3. Рекомендована література Нормативно-правові акти

1. Акт проголошення незалежності України : Постанова Верховної Ради Української РСР від 24 серп. 1991 р. // Відомості Верховної Ради української РСР. – 1991. – № 38. – Ст. 502.
2. Декларація про державний суверенітет України : Декларація Верховної Ради Української РСР від 16 липня 1990 р. // Відомості Верховної Ради української РСР. – 1990. – № 31. – Ст. 429.
3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Базова література

1. Горун О. В. Теорія держави і права : навч. посіб. / О. В. Горун, Н. В. Камінська, О. В. Фатхутдінова. – К. : КНТ, 2011. – 216 с.
2. Гусарєв С. Д. Теорія права і держави : навч. посіб. / Гусарєв С. Д., Олійник А. Ю., Слюсаренко О. Л. – К. : Правова єдність, 2008. – 270 с.
3. Загальна теорія держави і права (основні поняття, категорії, правові конструкції та наукові концепції) : навч. посіб. / [О. Л. Копиленко, О. В. Зайчук, А. П. Засць та ін.]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 400 с.
4. Загальна теорія держави і права / [за ред. В. В. Копейчикова]. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 320 с.
5. Загальна теорія держави і права [Текст]: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.]; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О.В. Петришина. – Х. : Право, 2009. – 584 с.
6. Загальна теорія держави і права: навч. посіб. / Р. А. Калюжний, С. М. Тимченко, Н. М. Пархоменко, С. М. Легуша. – К. : Паливода А. В., 2007. – 296 с.
7. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права (схеми, таблиці, поняття) : [навч. посіб.] / М. С. Кельман. – Тернопіль : ТзОВ «Терно–граф», 2008 – 212 с.
8. Кельман М. С. Теорія держави і права (схеми, таблиці, поняття): навч. посіб. / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин. – К., 2006. – 127 с.
9. Лисенков С. Л. Загальна теорія держави і права : [навч. посіб.] / С. Л. Лисенков. – К. : КНТ, 2006. – 355 с.
10. Осауленко О. І. Загальна теорія держави і права : [навч. посіб.] / О. І. Осауленко. – К. : Істина, 2007. – 330 с.
11. Скакун О. Ф. Теорія держави та права [Текст] : підручник / О. Ф. Скакун. – Х. : Правова єдність, 2011. – 776 с.

12. Теорія держави і права : [підручник] / [за вимогами кредитно-модульної системи навчання] / Є.О. Гіда, Є.В. Білозьоров, А.М. Завальний та ін.; за заг. ред. Є.О. Гіди. – К. : ФОП О.С. Ліпкан, 2011. – 576 с.
13. Теорія держави і права. Академічний курс : підруч. / [О. В. Зайчук, А. П. Заєць, В. С. Журавський та ін.] ; під ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 688 с.

Додаткова література

1. Авер'янов В. Принцип верховенства права у сфері виконавчої влади: питання теорії та практика реалізації / В. Авер'янов // Право України. – 2010. – № 3. – С. 72–80.
2. Аземша І. Б. Юридична відповідальність: сучасні погляди, дискусії та концепції / І. Б. Аземша // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 2. – С. 54–57.
3. Актуальні проблеми теорії держави та права : [навч. посіб.] / [Є. В. Білозьоров, Є. О. Гіда, А. М. Завальний та ін.] ; за заг. ред. Є. О. Гіди. – К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2010. – 260 с.
4. Алексеев С. С. Общая теория права [Текст] : учеб. / С. С. Алексеев. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Проспект, 2009. – 576 с.
5. Багрій Т. Я. Змістово-сміслові характеристики верховенства права / Т. Я. Багрій // Науковий вісник НАВС. – 2011. – № 4. – С. 38–45.
6. Балинська О. М. Проблеми теорії держави і права : навч.-метод. посіб. / О. М. Балинська, Т. З. Гарасимів. – Л. : ЛьвДУВС, 2008. – 320 с.
7. Барабаш Ю. Дихотомія правової, демократичної та соціальної державності – тонка грань українського конституціоналізму / Ю. Барабаш // Право України. – 2010. – № 7. – С. 24–33.
8. Бехруз Х. Праворозуміння, розуміння права і правова система / Х. Бехруз // Право України. – 2010. – № 4. – С. 143–148.
9. Болсунова О. М. Сутнісні засади принципів юридичної відповідальності / О. М. Болсунова // Часопис київського університету права. – 2010. – № 4. – С. 48–52.
10. Братасюк М.Г. Правова поведінка: доктринальний аспект / М.Г. Братасюк // Науковий вісник НАВС. – 2011. – № 3. – С. 77–85.
11. Буша Н. Місце правового звичаю серед форм (джерел) права України / Н. Буша // Юридична Україна. – 2011. – № 1.
12. Веніславський Ф. Зловживання правом у публічно-правовій сфері як державно-правова проблема / Ф. Веніславський // Право України. – 2010. – № 4. – С. 249–258.
13. Войтович Х. М. Поняття «шаріат» та «фікх» та їх співвідношення у мусульманському праві / Х. М. Войтович // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 3. – С. 43–50.

14. Геселев О. Зміна пануючого праворозуміння як обов'язкова умова впровадження відновного правосуддя в Україні (філософсько-правовий аспект) / О. Геселев // Право України. – 2010. – № 3. – С. 106–115.
15. Гринюк Р. Правова держава і демократія: питання взаємодії та взаємозв'язку / Р. Гринюк // Право України. – 2010. – № 7. – С. 43–51.
16. Джолос С. Етатистська держава як вид сучасної держави / С. Джолос // Право України. – 2010. – № 6. – С. 189–195.
17. Дзюбенко О. Л. Юридична техніка відомчої нормотворчості в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / О. Л. Дзюбенко. – К., 2010. – 16 с.
18. Дудченко В. Про великі правові системи сучасності (роздуми над книгою професора Раймона Леже) / В. Дудченко // Право України. – 2010. – № 3. – С. 98–106.
19. Дудченко О. С. Колегії органів виконавчої влади незалежної України: історико-правове дослідження : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / О. С. Дудченко. – К., 2011. – 18 с.
20. Задорожний Ю. Започаткування римським правом принципів права у країнах романо-германської правової сім'ї / Ю. Задорожний // Право України. – 2010. – № 3. – С. 272–277.
21. Заморська Л. До питання про визначення категорії «норма права» / Л. Заморська // Право України. – 2011. – № 4. – С. 159–164.
22. Кабанець О. С. Історичні передумови виникнення та становлення демократії / О. С. Кабанець // Держава і право. – 2010. – Вип. 48. – С. 21–26.
23. Карпечкін П. Щодо співвідношення принципів права та винятки у праві / П. Карпечкін // Вісник прокуратури. – 2011. – № 8. – С. 39–50.
24. Клименко О. Імплементация ознак різних форм держави / О. Клименко // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 4. – С. 79–83.
25. Ковальський В. С. Охоронна функція права як соціальний правовий феномен : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / В. С. Ковальський. – К., 2011. – 36 с.
26. Ковальський В. С. Юридична термінологія: довідник / В. С. Ковальський. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 219 с.
27. Конституція України : 6 чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 15 берез. 2010 р.: (офіц. текст). – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2010. – 48 с.
28. Корейба І. В. Конституційний суд України в системі органів правової охорони Конституції України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» / І. В. Корейба. – К., 2011. – 20 с.
29. Корнієнко М. Територіальна організація влади в Україні: якою вона має бути? / М. Корнієнко // Право України. – 2010. – № 4. – С. 239–249.

30. Коталейчук С. П. Теорія держави та права : навч. посіб. Для підготовки до іспитів [для студ. вищ. навч. закладів] / С. П. Коталейчук, П. Я. Пісной. – К. : КНТ, 2011. – 560 с.
31. Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм : [монографія] / А. Р. Крусян. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 560 с.
32. Кузьмін С. А. Теорія держави та права в питаннях та відповідях : посіб. / С. А. Кузьмін, Д. М. Карпенко. – К. : Видавець Паливода А. В., 2010. – 128 с.
33. Куян І. До питання про абсолютність і обмеженість (відносність) суверенітету держави / І. Куян // Право України. – 2011. – № 7. – С.148–156.
34. Лемак В. Принцип верховенства права в Україні: основні загрози / В. Лемак // Право України. – 2010. – № 3. – С. 44–52.
35. Лукаш О. Л. Формування правової культури студентів у трансформаційному суспільстві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / О. Л. Лукаш. – К., 2011. – 17 с.
36. Лунін С. Поняття принципу змагальності у судовому процесі / С. Лунін // Право України. – 2010. – № 3. – С. 126–133.
37. Мала енциклопедія теорії держави і права / За заг. ред. Ю. Л. Бошицького. – К. : Вид-во Європейського університету, 2010. – 368 с.
38. Малишев Б. В. Бібліографічний довідник авторефератів дисертацій з теорії держави і права (1992–2009 рр.): Методичний посібник / Б. В. Малишев. – К. : РЕФЕРАТ, 2010. – 74 с.
39. Малько А. В. Теория государства и права в схемах, определениях и комментариях : учеб. пособ. / А. В. Малько. – М. : Проспект, 2009. – 140 с.
40. Мартышин О. Классические типы правопонимания и «новые теории права» / О. Мартышин // Право України. – 2010. – № 4. – С. 92–100.
41. Мельник О. Сфера правового регулювання: поняття, ознаки, види / О. Мельник // Право України. – 2010. – №9. – С.132–139.
42. Мохонько А. В. Місце норм права в системі соціальних норм / А. В. Мохонько // Держава і право. – 2010. – Вип. 48.– С. 44–49.
43. Нечипорук С. В. Конституційні засади організації та функціонування судової влади в Україні (питання теорії і практики) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» / С. В. Нечипорук. – К., 2011. – 17 с.
44. Оніщенко Н. М. Інститут юридичної відповідальності у демократичних правових системах : [монографія] / Н. М. Оніщенко ; за заг. ред. Н. М. Оніщенко. – К. : Юридична думка, 2009. – 216 с.
45. Основи держави і права України : підруч. / [В. Л. Ортинський, В. К. Грищук, М. А. Мацько та ін.]. – К. : Знання, 2008. – 583 с.
46. Панасюк О. Зловживання суб'єктивними трудовими правами: постановка проблеми / О. Панасюк, І. Богдан // Право України. – 2010. – № 3. – С. 161–166.
47. Пендюра М. М. Теорія держави і права : [посіб. для підготовки до іспитів] / М. М. Пендюра. – К. : ТЕКСТ, 2009. – 208 с.

48. Петришин О. Верховенство права в системі правового регулювання суспільних відносин / О. Петришин // Право України. – 2010. – № 3. – С. 24–36
49. Пікуля Т. О. Механізм держави: ретроспективний огляд та сучасні наукові тенденції визначення / Т. О. Пікуля // Право і суспільство. – 2010. – № 2. – С. 9–15.
50. Поляков А. В. Общая теория права: Проблемы интерпретации в контексте коммуникативного подхода / Поляков А.В. – СПб. : Издательский дом С.-Петербур. гос. ун-та, 2004. – 864 с.
51. Порівняльне правознавство: підр. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / С.П. Погребняк, Д.В. Лукянов, І.О. Биля-Сабадаш та ін.; за заг.ред. О.В. Петришина. – Х.: Право, 2011. – 272 с.
52. Протасов В. Н. Теория права и государства :конспект лекцій : [учеб.]. / В. Н. Протасов. – [2-е изд. перераб. и доп].– М. : Юрайт, 2011. – 156 с.
53. Редько А. Г. Адміністративні реформи 40-60 рр. ХХ століття в Західних областях УРСР: історико-правовий аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / А. Г. Редько. – К., 2011. – 17 с.
54. Сердюк І. А. Класифікація законів: аналіз існуючих та нові підходи / І. А. Сердюк, Д. О. Шестеріков // Право і суспільство. – 2010. – № 4. – С. 27–30.
55. Сердюк І. А. Методологічний аналіз сучасних інтерпретацій поняття «юридична відповідальність» / І. А. Сердюк // Право і суспільство:науковий журнал. – 2010. – № 5. – С.45–50.
56. Серeda Г. П. Проблеми теорії держави і права : навч. посіб. у визначеннях та схемах / Г. П. Серeda, С. Г. Стеценко. – К. : КНТ, 2009. – 184 с.
57. Серeda Г. П. Діяльність прокурора у зв'язку з переглядом судових рішень за нововиявленими обставинами / Г. Серeda // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2010. – Вип. 50. – С. 395–402.
58. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : [підруч.] / О. Ф. Скакун. – Х. : Еспада, 2006. – 776 с.
59. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : [підруч.] / О. Ф. Скакун. – К. : Правова єдність, 2009. – 519 с.
60. Скрипнюк О. Конституційно-правові основи взаємодії органів державної влади і забезпечення верховенства права / О. Скрипнюк // Право України. – 2010. – № 3. – С. 80–89.
61. Скрипнюк О. Правотворчість Президента України та її нормопроектне забезпечення: питання теорії і практики / О. Скрипнюк, В. Федоренко // Право України. – № 2. – 2011. – С. 168–180.
62. Сучасна правова енциклопедія / за заг. ред. О. В. Зайчука. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 384 с.
63. Теорія держави і права [Текст] : підручник / [С.Л. Лисенков, А.М. Колодій, О.Д. Тихомиров, В.С. Ковальський] ; за ред. С.Л. Лисенкова. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 448 с.

64. Теорія держави і права для підготовки до іспиту : навч. посіб. для студ. ВНЗ / [Л. П. Самофалов, А. В. Старостюк, Т. Л. Кононець та ін.] ; під заг. ред. В. С. Шилінгова. – К. : КНТ, 2008. – 228 с.
65. Теорія держави і права: бібліографічний довідник (1991-2010 рр.) / Упоряд. : Мозоль Н.І., Мозоль А.П. – К. : Атіка, 2011. – 320 с.
66. Теорія держави та права : [посіб. для підгот. до екзаменів] / С. М. Тимченко, Р. А. Калюжний, Н. М. Пархоменко, С. М. Легуша. – К. : Паливода А. В., 2006. – 176 с.
67. Теплюк М. Дія права і дія закону в сучасному аспекті праворозуміння / М. Теплюк // Право України. – 2010. – № 4. – С. 182–191.
68. Федоренко В. Утвердження процесуального конституційного права як запорука дієвості принципу верховенства права в Україні /В. Федоренко // Право України. – 2010. – № 3. – С. 89–98.
69. Філонов В. Реформування інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням у світлі сучасних тенденцій гуманізації пенальної політики України / В. Філонов, Є. Назименко // Право України. – 2010. – № 3. – С. 184–190.
70. Черній В. В. Реалізація норм права: питання теорії і практики / В. В. Черній // Науковий вісник НАВС. – 2011. – № 4. – С.47–52.
71. Шульга А. М. Обхід закону як вид зловживання правом / А. М. Шульга // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 3 (50). – С.22–26.
72. Ющик О. Про необхідність пізнання сутності та визначення поняття права / О. Ющик // Право України. – 2010. – № 4. – С. 106–114.

13. Інформаційні ресурси

1. <http://zakon.rada.gov.ua>
2. <http://www.nbuv.gov.ua>

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання іспит.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Поточний контроль – оцінювання за результатами практичних занять.

Контроль самостійної роботи – захист індивідуальних науково-дослідницьких завдань.

Підсумковий контроль – залік, екзамен

Сума балів за всі види навчальної роботи	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	Для заліку
90-100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
75-81	C		
67-74	D	Задовільно	
60-66	E		
35-59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання	Не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни